

Titlul III

Moștenirea testamentară

Capitolul I

Reguli generale cu privire la moștenirea testamentară

Secțiunea I

Noțiunea de „testament”. Condiții de validitate

§1. Definiția, caracterele juridice și cuprinsul testamentului

90. Precizări prealabile. Potrivit art. 955 alin. (1) C. civ., patrimoniul defunctului se poate transmite nu numai în temeiul legii (la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege), dar și în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată prin testament, caz în care moștenirea (devoluțiunea ei) este testamentară.

După cum am văzut¹, este posibilă și coexistența moștenirii legale cu cea testamentară [art. 955 alin. (2) C. civ.]. Codul nostru civil nu a păstrat principiul roman al incompatibilității moștenirii testamentare cu cea legală (*nemo partim testatus partim intestatus decedere potest*), permițând – iar dacă există moștenitori legali rezervatari, impunând chiar – coexistența moștenirii legale cu cea testamentară.

Rezultă că, deși se poate afirma că în dreptul nostru moștenirea legală este regula și constituie dreptul comun în materia transmiterii patrimoniului succesoral, ea poate fi înlăturată – în tot sau în parte – în condițiile sau în limitele prevăzute de lege, prin testamentul lăsat de către *de cuius*².

---

¹ A se vedea Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 24-26, nr. 9.

² Admițând excepția de neconstituționalitate a art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 privind acordarea de compensații cetățenilor români pentru bunurile trecute în proprietatea statului bulgar în urma aplicării Tratatului dintre România și Bulgaria, semnat la Craiova la 7 septembrie 1940 [text de lege potrivit căruia au

Aceasta înseamnă că legea consacră principiul libertății testamentare, libertate la care nu se poate renunța¹, în sensul că orice persoană capabilă este liberă de a lăsa (sau a nu lăsa) un testament și de a dispune, pe această cale, de patrimoniul său pentru caz de moarte (*mortis causa*). Testamentul apare ca fiind „expresia ultimei gândiri și supremelor afecțiuni ale omului, care se mențin în secret și nu se dezvăluiesc decât după moarte”². Sau – cum s-a spus³ – „testamentul este consecința și complementul dreptului de proprietate. Un popor nu este cu adevărat liber, dacă nu are dreptul de a testa; libertatea testamentului este cea mai mare dovadă a libertății sale civile. Cine este acela care ar putea să nu respecte ultimele cuvinte ale unui muribund? Voința omului, idealizată prin moarte, este una din cele mai mari puteri din lume”.

Vom vedea⁴ însă că, în dreptul nostru, libertatea testamentară nu este absolută, legea prevăzând imperativ anumite îngrădiri, cea mai importantă fiind instituția rezervei succesoriale prevăzută în favoarea unor moștenitori legali și care este sustrasă actelor liberale ale celui care lasă moștenirea, fie că este vorba de liberalitățile făcute în timpul vieții (donații) sau de cele pentru cauză de moarte (legate)⁵.

---

dreptul la compensații „și cetățenii români, moștenitori *legali* ai foștilor proprietari”], Curtea Constituțională a statuat că art. 42 [devenit art. 46 după republicarea din anul 2003] din Constituție garantează dreptul la moștenire, fără a limita garanția instituită exclusiv la moștenirea legală. Întrucât, însă, dreptul la moștenire, în general, semnifică atât dreptul la moștenire legală, cât și la cea testamentară, limitarea impusă prin art. 1 alin. (2) din Legea nr. 9/1998 contravine dispozițiilor textului constituțional (a se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 312/2002, publicată în M. Of. nr. 81 din 7 februarie 2003).

¹ „(...) Trebuie considerată ilicită o convenție prin care o persoană s-ar obliga să nu dispună pe cale testamentară de bunurile sale” (TS, col. civ., dec. nr. 1844/1956, în CD, 1956, vol. I, p. 367).

² G. Plastara, *Curs de drept civil român, vol. al III-lea (Succesiuni și liberalități)*, Ed. Cartea Românească, București, f.a., p. 483.

³ Troplong, *Donations entre vif et testaments*, citat de G. Plastara, în *op. cit.*, p. 484.

⁴ A se vedea *infra* nr. 189 și urm.

⁵ Astfel cum se va arăta la materia consacrată rezervei succesoriale, rezerva este protejată și împotriva dezmoștenirilor, adică a acelor dispoziții testamentare prin care testatorul îi înlătură de la moștenire, în tot sau în parte, pe unul sau mai mulți dintre moștenitorii săi legali.

91. *Definiția legală a testamentului.* În dreptul roman, celebrul jurisconsult clasic Ulpian (Ulpus Domitius) a definit testamentul ca fiind „manifestarea, în conformitate cu legea, a voinței noastre, pentru a avea tărie după moarte” (*testamentum est mentis nostrae iusta contestatio, in id solemniter facta, ut post mortem nostram valeat*)¹, iar un alt jurisconsult clasic – nu mai puțin celebru –, Modestin, a considerat că „testamentul este o hotărâre legală a voinței noastre cu privire la ceea ce cineva vrea să se întâmple după moartea sa” (*testamentum est voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*)².

Conform art. 802 din Codul civil de la 1864, „testamentul este un act revocabil prin care testatorul dispune, pentru timpul încetării sale din viață, de tot sau parte din avutul său”. Această definiție a fost criticată în literatura de specialitate³ întrucât vizează legatul ca dispoziție testamentară, iar nu testamentul, care poate cuprinde în conținutul său și alte (chiar și numai alte) dispoziții de ultimă voință cu regimuri juridice deosebite⁴.

Cu ocazia elaborării noului Cod civil s-a ținut seama de opiniile critice formulate în doctrină, iar definiția testamentului nu se mai reduce la cea a legatului, ci acoperă diversele dispoziții de ultimă voință pe care le poate include testamentul. Potrivit art. 1.034 C. civ., „testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață”. După cum rezultă din această definiție, coroborată cu alte dispoziții legale, testamentul este un act juridic unilateral, solemn, esențialmente personal și revocabil.

---

¹ A se vedea E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 153.

² A se vedea M.D. Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 124.

³ A se vedea, de exemplu, Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 160.

⁴ Pentru unele aspecte de ordin istoric privind noțiunea de „testament” în Codul civil Napoleon și în Codul civil român de la 1864, a se vedea M.D. Bob, *op. cit.*, p. 121-125.

92. Caractere juridice

a) Testamentul este un *act juridic*, deoarece cuprinde manifestarea de voință a testatorului cu intenția de a produce efecte juridice și, ca atare, pentru a fi valabil, trebuie să îndeplinească condițiile de fond (consimțământul neviciat, capacitate, obiect și cauză) prevăzute de lege pentru orice act juridic și pe cele specifice liberalităților. Testamentul, ca act juridic, este *unilateral*: voința testatorului este producătoare de efecte, indiferent de atitudinea legatarului și înainte de acceptarea de către el a legatului; legatul se dobândește chiar din momentul deschiderii moștenirii prin actul unilateral al testatorului, dacă legatarul nu renunță la legat¹. Prin urmare, acceptarea legatului nu trebuie confundată cu acceptarea necesară în vederea încheierii unui contract (care se încheie prin oferta de a contracta și acceptarea ofertei). Cele două acte – testamentul și acceptarea legatului sau a altor dispoziții testamentare (de exemplu, execuțiunea testamentară) – sunt acte unilaterale distincte, cu efecte proprii fiecăruia și nu se unesc în sensul formării unui act juridic bilateral (contract).

b) Testamentul este un *act juridic esențialmente personal*, în sensul că nu poate fi încheiat prin reprezentare sau cu încuviințarea ocrotitorului legal. În măsura în care o persoană are capacitatea de a testa, o poate face exclusiv personal, iar dacă nu are această capacitate,

---

¹ În dreptul succesoral român, atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare, transmiterea patrimoniului succesoral (transmisiune universală ori cu titlu universal) sau a bunurilor determinate din patrimoniu (transmisiune cu titlu particular) operează *de drept* din momentul deschiderii moștenirii fără vreo manifestare de voință din partea succesibilului și chiar fără știrea lui. Rezultă că, în dreptul nostru, patrimoniul succesoral *nu rămâne niciun moment fără titular*.

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv și obligatoriu. Dimpotrivă, ca principiu de ordine publică, legea precizează că „nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine” (art. 1.106 C. civ.). Prin urmare, succesibilul (indiferent că are vocație ca moștenitor legal ori ca legatar universal, cu titlu universal sau cu titlu particular) are dreptul de a alege între consolidarea (confirmarea) titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii și desființarea aceluși titlu prin renunțarea la moștenire. În acest sens, art. 1.100 C. civ. prevede că „cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea”.

nu o poate face prin reprezentare sau cu încuviințarea altor persoane. Chiar dacă testatorul primește consultații de specialitate de la o altă persoană (de exemplu, avocat) în vederea redactării testamentului, el trebuie să exprime voința sa personală¹.

Din caracterul personal (și revocabil, unilateral) al testamentului, mai rezultă și caracterul lui *individual*, în sensul necesității ca el să exprime voința unei singure persoane; legea interzice ca două sau mai multe persoane să dispună, prin același testament, una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț (art. 1.036 C. civ.)².

c) Testamentul este un *act juridic solemn*; sub sancțiunea nulității absolute, testamentul trebuie să fie încheiat într-una dintre formele prevăzute de lege. Posibilitatea de alegere a testatorului este limitată la formele reglementate strict de lege.

d) Testamentul este un *act juridic pentru cauză de moarte*; dacă legea nu prevede altfel, efectele dispozițiilor testamentare se produc numai la moartea testatorului. Prin urmare, condițiile de validitate ale testamentului se apreciază raportat la momentul întocmirii sale; în schimb, efectele pe care le produc dispozițiile sale se apreciază raportat la momentul morții testatorului³. Astfel fiind, legatarul nu dobândește niciun drept cât timp testatorul este în viață; testatorul păstrează dreptul de dispoziție asupra bunurilor de care dispune prin testament.

e) Testamentul este un *act juridic esențialmente revocabil*. Până în ultima clipă a vieții testatorul poate revoca sau modifica unilateral dispozițiile sale testamentare. El are un drept absolut, deci nesusceptibil

---

¹ Pentru a evidenția caracterul personal al testamentului sunt sugestive și prevederile art. 94 din Legea nr. 36/1995 din materia testamentului autentic: „(1) Testatorul își dictează dispozițiile în fața notarului. Notarul public se îngrijește de scrierea testamentului, pe care apoi îl citește testatorului sau, după caz, îl dă să îl citească, făcând mențiune expresă despre îndeplinirea acestor formalități. Dacă dispunătorul își redactase deja actul de ultimă voință, testamentul autentic îi va fi citit de către notarul public. (2) După citire, dispunătorul trebuie să declare că actul exprimă ultima sa voință, testamentul fiind apoi semnat de către testator, iar încheierea de autentificare, de către notarul public”. Pentru amănunte, a se vedea *infra* nr. 126.

² Pentru amănunte, a se vedea *infra* nr. 113.

³ A se vedea și TS, col. civ., dec. nr. 1838/1956, în CD, 1956, vol. I, p. 369.

de abuz de a revoca dispozițiile testamentare și sub nicio formă nu poate renunța valabil la acest drept. Renunțarea ar constitui un act asupra unei succesiuni viitoare, interzis de lege (art. 956 C. civ.).

Având în vedere ansamblul caracterelor juridice ale testamentului, în multe privințe derogatorii de la dreptul comun al actelor juridice, el se manifestă ca un *act juridic excepțional*, guvernat, în mare măsură, de reguli de fond și de formă speciale.

93. Conținutul testamentului. Art. 1.035 C. civ. prevede că „testamentul conține dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta, precum și la desemnarea directă sau indirectă a legatarului. Alături de aceste dispoziții sau chiar și în lipsa unor asemenea dispoziții, testamentul poate să conțină dispoziții referitoare la partaj, revocarea dispozițiilor testamentare anterioare, dezmoștenire, numirea de executori testamentari, sarcini impuse legatarilor sau moștenitorilor legali și alte dispoziții care produc efecte după decesul testatorului”.

După cum rezultă din acest text de lege, *obiectul principal al testamentului îl constituie legatele*, care sunt dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral (legate universale sau cu titlu universal) sau la bunurile ce fac parte din acel patrimoniu (legate cu titlu particular), cărora li se adaugă, în mod firesc, dispoziții privitoare la desemnarea directă sau indirectă a legatarului. Însă, alături de legate sau chiar fără a cuprinde legate, testamentul poate conține și alte manifestări de ultimă voință a defunctului, cum ar fi:

- *dezmoșteniri (exheredări)*, adică înlăturarea de la moștenire, în tot sau în parte, a unor moștenitori legali, în limitele prevăzute de lege (cu respectarea drepturilor moștenitorilor rezervatari – art. 1.086 și urm. C. civ.). Ne referim aici la dezmoștenirea *directă*, adică acea dispoziție testamentară prin care testatorul dispune înlăturarea de la moștenire a unuia sau mai multor moștenitori legali [art. 1.074 alin. (1) teza I C. civ.];

- *numirea de executori testamentari* (unul sau mai mulți), împuterniciți pentru a putea asigura executarea dispozițiilor testamentare (art. 1.077 și urm. C. civ.);

- *sarcini impuse legatarilor sau moștenitorilor legali*, de natură patrimonială (legate) sau de altă natură [art. 989, art. 994 și urm., art. 1.006-1.009, art. 1.054, art. 1.060, art. 1.068, art. 1.069, art. 1.070, art. 1.073, art. 1.091, art. 1.114 C. civ.];